

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. lapkričio 9 d.

Nr. 217 (37)

Saturday supplement November 9, 2002

No. 217 (37)

Dievaitis iš Suvalkijos sodų

Vytautas A. Jonynas

„Jurginai — senų moterų gėlė“, pareiškė poetas. Kaip nuostabiai taikliai pagauta mūsų grožio pajautų kaita. Ilgą laiką neišvaizdus, godus erdvės kuras, kurio beveik nepastebėdavom, jauni budami, senstant tampa artimas ir mielas. Panaši permaina ištinka ir mūsų skaitinius. „Susižavėjimas lyrika, nuotykių ar meilės romanais nusišeria, užleisdamas vietą biografinių tekstų pomėgiui. Imama trokšti autentikos, tekstų, primenančių mūsų gyvenimo tarpynius, atkuriančius istorinį foną. Ypač jei tie tekstai rašyti turtingo ir pastabaus asmens, seno žvirblio, kaip sakoma, visokių kruopų lesusio.“

Tokį džiaugsmą suteikė atsitiktinai surastas Vikt. Alekso atsiminimų pluoštas, išsidrikęs per tris *Mokslo Lietuvos* numerius. Stambioji jo dalis skiriama dviejų Juozų — J. Keliuolio ir J. Miltinio — apybraižoms, bet pokalbio su Gediminu Zemlicku pradžioje V. Alekna prisimena vaikystę ir gimnazijos lankymo metus. Kai kas atsišaukė man familiariu aidėsiu — skolinimasis ir nešiojimas namo knygų iš įvairiausių landynių, neapsisprendimas ką studijuoti!

„Vis dėlto turiu pasakyti, kad tarpukario lietuviška mokykla nebuvo tokia ideali, kaip pasakoją žmonės, kurie tos mokyklos suole nėra sėdėję. Ko man labiausiai stigo? Supratimo, ką veiksiu, baigęs gimnaziją. Klaseje buvau geriausias matematikas. Bet pasirinkau humanitarinius mokslus.“

— Kodėl rinkotės nelabai praktišką dalyką, kaip lotynų kalbą? Ir kodėl nesirinkot matematikos, kuri sekėsi ir kurią mėgot?

— Mačiau, kaip mokiniai apgaudinėja matematikos mokytojus, jų nekencia, nes matematikos nesupranta, jiems sunku. Vadinasi, pasirinkęs matematiką pat pat busiu apgaudinėjamas ir nemylimas. Be to, gerai mokėsi matematikos, paprastai rinkdavosi Technikos fakultetą, tapdavo inžinieriais. Tėvas išsigančiodamas norint tapti inžinierium, reikia ilgai studijuoti, tiek pinigų neturėsim... Juk kaip tik buvo krizės metai — 1933-iejai.

Taip nuogastauja vaikinukas prieš 70 metų ir kažin, ar situacija žymiai pakitusi šiandien. Bent matematikos mokytojų reputacija tikriausiai ta pati. Sunkiau suprantamas yra to gimnazistuko priekaitavimas, jog mokiniai pedagogus apgaudinėja. Faktiškai būdavo atvirkščiai. Mokiniai būdavo menkai paruoštų, perkrautų darbų taisyumu mokytojų aukomis. Tai jie pasėdavo nepasitikejimo sėklą jaunose širdyse, įsitikinimą, jog neturima gabumų tam sausysliui mokslui, pasak akademiško V. Stasiulevičiaus, reikalaujančiam vien, kad žinojime nebūtų spragų.

Trumpai kalbant, buvo dvi matematikos dėstytojų kategorijos. Geri mokytojai ir nie-

kam tik. Geri buvo retenybė. Tarkime, kometomis dangaus skliaute. O vidutinių būvo visos amaras, pradedant pusiau pakenčiamom menkysiom ir baigiant nervų ligomis, psichopatais ir teroristais.

Laimingi tie, kuriems neteko sutikti gyvenimo kelyje tų baisių, bet net ir jiems gali būti maloni staigmena neseniai išėjusi kolektyvinė knyga apie vieną išimčių — Petrą Katilių (Vilnius, „Mažoji Evalina“ 2002). Ja bandoma pa-vaizduoti vieno tokio reto perlo, matematikos dėstytojo su žmogiška išvaizda, gyvenimo trajektoriją. Žinant išpilietinius stereotipus, pats užmojis, objekto parinkimas yra išskirtinis drąsos žygis, ir atvirai kalbant, tenka stebėtis jo sumanytojos ir veikalo sudarytojos, Teodoros Šomkaitės-Katilienės energija bei kruopštumu.

Savaime aišku ji buvo ne viena. Jai talkininkavo nemažas būrys buvusių Katiliaus draugų, darbo kolegų, studentų ir šiaip pažįstamų, to paties kiemo kaimynų, nekalbant apie medžiotojus ar žvejus. Bet reikėjo juk prikalbinti juos parašyti atminimų pluoštą ar parūpinti kai kurių iliustratyvinę medžiagą. Šiuo paskutiniuoju požiūriu leidinys tikrai išpūdingas. Kas tiesa, tai tiesa, nemažą kiekį dokumentacijos T. Katilienė susirado velionio rašomojo stalo stalčiuose; tvarkingai suruošus pažymėjimus, diplomus, pakvitavimus ir kitokių raštelius, bet apskritai dokumentinė-iliustratyvinė leidimo pusė išskirtinai turininga ir įvairi.

Nors kolektyvinių leidinių apie rašytojus, mokslininkus, dvasininkus, sporto ar kino žvaigždes pastaruoju metu pagausėjo, jų sandara liko ta pati. Neišvengiamos dvi pagrindinės dalys. Pirmąją, biografinę, paprastai parašo leidinio sudarytoja, remdamasi šeimos archyvu. Antrąją sudaro įvairių liudijimų rinktinė. Tą takoskyrą aptinkam ir leidinyje Petras Katilius. Skiria

ji tačiau nemažai naujų, atsidusį, spėjama, iš T. Katilienės užgaidų suteikti monografijai visapusiškesnę apšvietimą. Taip sakysim, nekalbant apie iliustracijų gausą, bandoma atkurti Katiliaus viešnagė Heidelberge. Išskirtinai iškeliamas profesorius egzaminavimasis pas garsų filosofą Karlą Jaspersą. Tuo įtaigijama, kad filosofo pasikaitos turėjusios įtakos prof. Katiliaus dvasiniam tobulėjimui, ir tai galbūt tiesa. Bet yra knygoje visų pasirašiusių studijų knygutėje vokiečių mokslininkų tikriausiai kepurinių pažinčių biografinės apybraižos; sausos kaip pelai.

Kaip pridera biografinė dalis, suminiama aptariamojo asmens bibliografija. Bet šiuokart nesitenkinama vien pavadinimų sąrašu, o integruojami leidinio tos publicistikos tekstai. Negana to, įterpiami ir matematiniai rašiniai, pilni formulų ir dalykų, suprantamų vien specialistams matematikams.

„Vienas paveikslėlis“ sako kiniečių išmintis, „atstoja tūkstantį žodžių“. Vadovaudamasi spėjama tuo principu, knygos sudarytoja nepagaili įvairiausių nuotraukų. Porą jų neužginčijamai istorinės reikšmės. Taip vienoj jų žvelgia į mūs Voroneto lietuviškos gimnazijos auklėtinius su uniformine kepure. (Pasirodo, kad tos Martyno Yčo gimnazijos mokiniais buvo Antanas Sniečkus ir poetas Julius Janonis). Kita, šiuokart grupinė, nuotrauka dar nelauktesnė. Fotografas, susodinęs į kėslus advokatą Motiejų Lozoraitį, Gabrielių Landsbergį ir Motiejų Čepą. Stovi užpakalyje pusiau užsisvajoję — Jonas Jablonskis, Juozas Tumas-Vaižgantas ir Vincas Kudirka su stagarėliu rankoje. Ypač gausu nuotraukėlių genealoginėje dalyje, ir tai pateisinama.

Bet jei sunku užginčyti knygai tam tikrą albuminę dimensiją, tai nereikia, kad būtų afišuojamasi ar puikuojamasi savo „dinastija“. Apie kai ku-

riuos Katilių poelgius bei veiksmus papasakojama labai santūriai, nors jie buvo tikrai reikšmingi ir drąsūs. Taip, sakysim, vien prabėgom pasakoma, kad Teodoros Šomkaitės iniciatyva buvo kreiptasi į kunigą Lipniūną su pasiūlymu suorganizuoti medžiaginę paramą studentų valgyklai Augustijonų bendrabutyje. Ji išgelbėjo nuo išligojimo nemažą skaičių studentų, jų tarpe ir meno mokyklos mokinį.

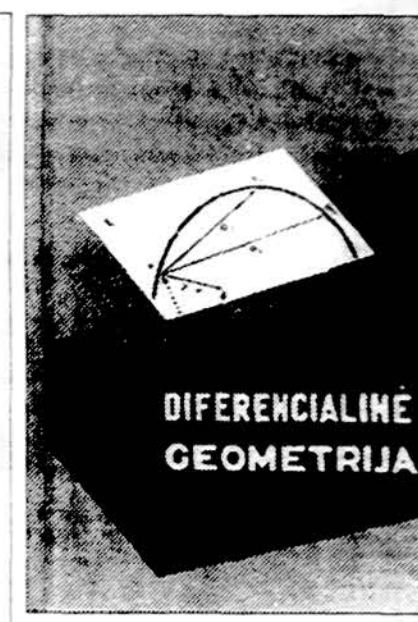
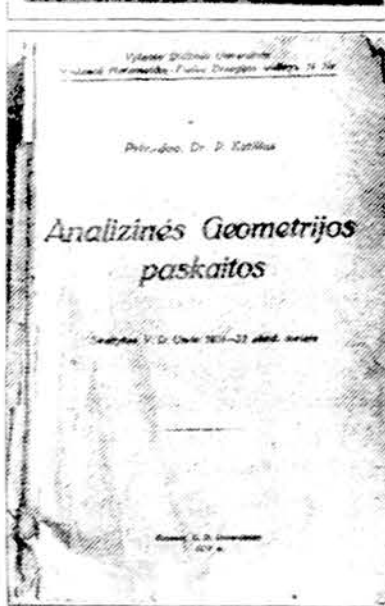
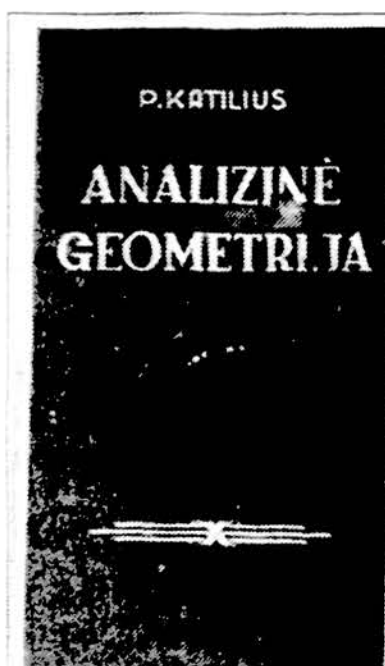
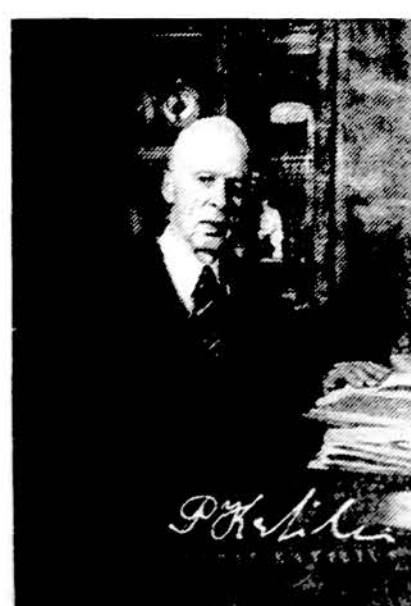
Porą vietų paminima, jog P. Katilius niekaip negalėjęs dovanoti naciams, kad jie uždarė mūsų mokslo šventovę — Vilniaus universitetą. Faktiškai jis padarė daug daugiau. Jis neleido okupantams pasiglemžti laboratorijų įrangos ir kitokio universiteto turto, tuo pačiu paspartindamas, frontui nutolus į vakarus, studijų pradžią.

Labai dažna biografių yda būna pokrypis idealizuoti aprašomojo asmens tėvų atvaizdus. Tokio beatodairinio paauksinimo šiuo atveju neaptinginkam. Leidžiama atspėti, kad Petras Katilius nemažai pasisavino elgesio normų iš savo motinos, valdingos ir savarankiškos moters, išaugintos nepasimetusi ūkyje. Paminimas jos tolerantiškumas ir principingumas: nieko už nieką nekaltinti, visų gailėtis, kur tik galima visiems padėti ir nerūstinti kitų — „neuzgauti širdies“. Panašiai dalykiškai aptariami ir kiti šeimos nariai. Paties Petro Katiliaus gyvenimo istorija labai paprasta, nedramatiška. Gal todėl autobiografijos vietoj siūlomas jo apie 1956 m. rašytas „Curriculum vitae“. Iš jo patiriam, kad, gimęs 1903 m., P. Katilius 1912 m. įstojo į Marijampolės gimnaziją. Karo veiksmams prasidėjus, gimnazija evakuojama į Voronę.

Vienas, be tėvų, Petras pasiveja evakuojamuosius vagonu, kuriuo gabenamos gimnazijos knygos. Grįžęs Lietuvon 1918 m., Petras mokosi Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje ir, ją baigęs, įstoja į naujai formuojamą universitetą matematikos ir gamtos fakultetą studijuoti matematikos, kuriuo dėdė Vinculis dažnai žaisdavęs, vėliau juos vežiojęs vienu vežimu į Marijampolės parengiamąją mokyklą ir nuo mažens įpratęs spręsti aritmetikos uždavinius. Taip juos sužavėdavo, kad jie slapčia įsigaudavo į jo slepiamus uždavinius.

Iš šalies žiūrint, didžiausią įtaką į P. Katiliaus asmenybės plėtotę turėjo, be motinos, šie spalvingi žmonės. Visų pirma giminais, kurį laiką vadindavo Dėdė Vinculiu. Kadangi Katilių ir jo pusbrolių sodybos buvo viena šalia kitos, tai vaikų ten buvo ištisa kirbynė. Su jais dėdė Vinculis dažnai žaisdavęs, vėliau juos vežiojęs vienu vežimu į Marijampolės parengiamąją mokyklą ir nuo mažens įpratęs spręsti aritmetikos uždavinius. Taip juos sužavėdavo, kad jie slapčia įsigaudavo į jo slepiamus uždavinius.

Kitas žmogus, kurio dėka P. Katilius susirado savo pašaukimą, buvo nemažesnis idealistas ir originalas — Otto Volk. Pakviestas profesoriatu Kauno universitete (1923-1930), jisai pastebėjo Katiliaus asmenyje gabų mokinį ir pasikvietė jam talkininkauti, versti ir sukurti jo paskaitas. Paskui Katiliui teko tvarkyti fakulteto biblioteką, kuri

niu profesorium bei matematikos-gamtos fakulteto dekanu.

1947 m. sausio 14 d. speciali okupanto komisija peržiūri dėstytojų mokslinius vardus bei laipsnius. Fakultete, pasak Jono Kubiliaus, labai svarbų vaidmenį vaidino sveiktinčiai. „P. Katiliaus nepriklausoma laikysena ne visiems patikdavo. Todėl jam buvo pripažintas tik mokslo kandidato laipsnis ir docento vardas. Tik gerokai vėliau, nusistovėjus geriems mūsų santykiams su pažangiaisiais Maskvos matematikais, pavyko atitaisyti skriaudą. P. Katilius gavo profesoriaus vardą, kurio buvo tikrai nusipelnęs“, rašo Jonas Kubilius, ilgametis VU rektorius.

P. Katilius stengėsi aprūpinti studentus lietuviškais vadovėliais. Išėjo du jo *Analizinės geometrijos* leidimai, (1956 ir 1973). Parašė *Diferencialinės geometrijos* (1961) ir *Geometrijos pagrindų* (1966) vadovėlius.

Iš šalies žiūrint, didžiausią įtaką į P. Katiliaus asmenybės plėtotę turėjo, be motinos, šie spalvingi žmonės. Visų pirma giminais, kurį laiką vadindavo Dėdė Vinculiu. Kadangi Katilių ir jo pusbrolių sodybos buvo viena šalia kitos, tai vaikų ten buvo ištisa kirbynė. Su jais dėdė Vinculis dažnai žaisdavęs, vėliau juos vežiojęs vienu vežimu į Marijampolės parengiamąją mokyklą ir nuo mažens įpratęs spręsti aritmetikos uždavinius. Taip juos sužavėdavo, kad jie slapčia įsigaudavo į jo slepiamus uždavinius.

Kitas žmogus, kurio dėka P. Katilius susirado savo pašaukimą, buvo nemažesnis idealistas ir originalas — Otto Volk. Pakviestas profesoriatu Kauno universitete (1923-1930), jisai pastebėjo Katiliaus asmenyje gabų mokinį ir pasikvietė jam talkininkauti, versti ir sukurti jo paskaitas. Paskui Katiliui teko tvarkyti fakulteto biblioteką, kuri

buvo užpildyta už juokingą sumą Miunchene. Kai 1926 m. P. Katilius baigė Kauno universitetą, buvo paliktas dirbti laborantu. Susidaro įspūdis, kad prof. Otto Volk patarė Katiliui prašyti stipendijos į Heidelbergo universitetą.

Iš visų sutiktų Heidelberge išskilių žmonių didžiausią įspūdį Katiliui paliko, dar tuomet ne visai pasiekusi savo viršūnę, filosofo Karlo Jasperso figūra. Jo elegantiška apranga ir laikysena, logiška minčių tvarka, raiškus balso tembras darė įspūdį. Visiems patikdavo jo paprastumas ir aiškumas. Neabejotinai visa tai turėjo įtakos ir Petro Katiliaus manieroms. Kaip bebūtų, atrodo, kad Katilius buvo gimęs po laimingą žvaigždę. Heidelberge jam mažiau teko susidurti su gudžiaja Vokietija — miesčioniška iki pašaknų su savo autoritetų kultu, tų

tų garbinimu ir arogancija santykiuose su kitų tautų žmonėmis. Kai mūsų universiteto žmonės bei studentai vadindavo Katilių „profesorium“ ar „mūsų dekanu“ jų balse nebūdavo to klaikus veidmainiškumo ir pataikavimo, kurie pasigirdavo vokiečių pašnekesiuose.

Teodora Šomkaitė-Katilienė savo straipsniuose atkuria pažymėtinais detalėmis 45 m. bendro gyvenimo istoriją. Skaitytų

jui išaiškinami visi P. Katiliaus gabumai, pomėgiai, laikino ar pastovaus pobūdžio aistros. Jis sužino, kad Katiliaus būta gamtos draugo ir drauge žvėrelių naikintojo, žudiko-medžiotojo, futbolo sirgaliaus ir meškeriojo. Taip pat namisėdos, nagingo stiliaus, bitininko ir gelininkystės mėgėjo. Rūkoriaus, bet ne girtuoklio. Vienu metu sukvailiojęs kortuotai, bet pats išsi-gydes. Atpasakojami visi vasarojimai gamtos prieglobstyje, atotrūkiu nuo kasdienybės rutinos. Pažintiniu požiūriu išvairių pateikiama daug nežinomų dalykų, kaip, sakysim, būdavo keliaujama į Gardiną ir Gudiją apsipirkti, nes ten būvę daugiau ir pigesnių prekių negu sostinėje. Pasirodo buvo metas, kai Vilniuje buvo galima nusipirkti lengvą mašiną be leidimų — koki Moskviečių ar Pobiedą. Sužinom, kad kurį laiką neveikė Vilnių vandentiekis ir žmonės eidavo semtis vandens iš Neries arba iš artezinio šulinio.

Nelaukiausi dalyku buvo sužinoti, kad vienu metu Katiliaus teko gyventi tame pačiame dviaukščiame name kartu su K. Boruta, tada patekusiu į nemalonę. Apie neužmirštamo *Baltaragio malūno* autorių pasakojama: „Vieno metu pragyveno tik iš dukters Eglės stipendijos.“

Nukelta į 4 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Petras Katilius — neeilinis lietuvis mokslininkas, daugelio knygų autorius — 1 psl.

JAV LB Kultūros taryba kviečia plačiau susipažinti su šių metų Kultūros premijų laureatais — 2 psl.

Dar apie teatro, muzikos, dailės, radijo, tautinių šokių premijas ir jų laureatus; ką rado „kirvarpa“ knygų lentynoje — 3 psl.

Pr. Visvydas aptaria dail. I. Raulinaitienės grafikos parodą — 4 psl.

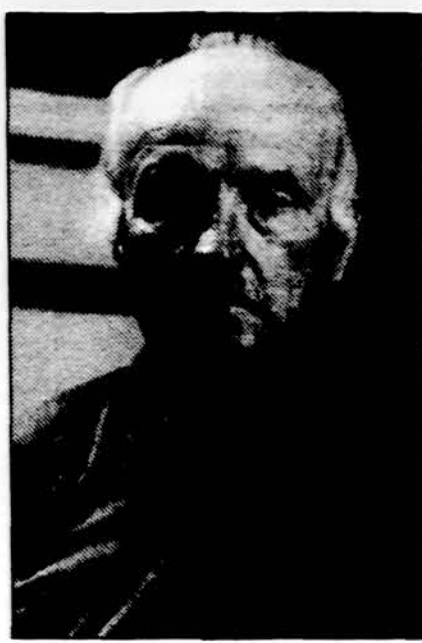
JAV LB Kultūros 2002 m. premijos laureatai

Kūrybingas vienišiuolis

Šiais metais XX • LB Kultūros tarybos Dailės premijos skyrimo komisija, kurios pirmininkė dail. Dalia Šlenienė, nariai: Ada Sutkuvienė, Giedrė Žumbakienė, Viktorija Matranga, Algimantas Kezys, Petras Aleksa, Jurgis Daugvila, įvertino dailininko Juozo Mieliulio kūrybą premija. Kalbinami aiškino, koks tai sąmoningas vienišiuolis, ieškojęs ir suradęs savo originalų kelią, kokie gilūs ir paveikūs jo darbai, kuriuose simboliais ir alegorijomis išsakyta pasaulio egzistencija, kaip simbolizmas ir surrealizmas susipynę dailininko kūryboje.

Galvoju, kad Juozas Mieliulis yra vienas paslaptingiausių lietuvių dailininkų. Ir ne todėl, kad nekuria naujų kūrinių, jo paslaptis kaip tik ir slypi tuose jau sukurtose paveiksluose, vadinamuosiuose erdvės kompozicijomis, kaip jis pats sakosi, turįs jų per 30. Prisimenant buvusias paradas, variant katalogus, apima nuojauta, kad, nepaisant kūrybos vientisumo ir tiksliai išsakyto erdvės kompozicijos subtilumų, mintis keliauja prie egzistencinių dalykų, prie gyvenimiškos filosofijos paslapčių, gyvosios erdvės traukos, erdvės grožio, persimaišančio su karcia jūros druska. Kūryba, lyg pasamones gilumoje besiformuojanti pasaulio tizorė, atsiveria simboliais ir alegorijomis. Dieviškai gražus dangus apgaulingas ir sustingęs senųjų piramidžių, lietuviškos sodybos, apsuotos medžių gojeliu su aukštai kylančia šulinio svirtimi salos ramybė — apgaulingi, nes nevaržomu judesiu artėjanti paslaptis tamsi jėga neša nerimą, laimės nuojautą, ausdama neramų egzistencijos būvį, išryškindama tikrovės deformacijas. Stipriai pasamones įsirašiusi, karo beprasmybė negali išnykti, pokario egzistencializmo tema tęsiama, nervinga šių dienų realybė neleidžia užsimirti. Ir vis tik kokie gražūs tie paveikslai.

Dailininkas, naudodamas savą erdvės kompozicijų kūrimo techniką, leidžia temai laisvai alsuoti, rėmo forma apibrėžtas paveikslas viduje gyvas, vystantis dvasios klajonės idėja, galinčia priimti vis naujus netikėtus temos išpleitimo, išsiskyrimo, papildymo variantus, ir ši paveikslų versmė tampa neišsenkanti, kaip sapnas sunkus, slėgiantis, prisipildantis siaubo ir niekai nepasibaigiantis. Kiekvienas paveikslas atviras, daugiaprasmis, kviečiantis kartu mintimis keliauti, bendrauti, pajusti fantazijos ir realybės santykį, egzistencijos prasmę. Grožis ir gėris, meno dvasinumas ir pesimizmas, nihilizmas, karo praeries relikvijos; taip ir vystosi dialogas su paveikslu ir su savimi, ištraukdamas atminties patirtį. Ką žmogui sako nepaprasto grožio egzistencialistiniai paveikslai? Ar jų prasmė stebėtojai atsiveria tik tiek, kiek jis yra tam nusiteikęs. Ar jis nusiteikęs? Kartais atrodo, kad J. Mieliulio būdingas romantikas erdvės kompozicijos kūrimas, tačiau čia pat sarkastiška ironija, ir atvirų sąšaukų ir potekstų dėka, jis jau atskleidžia sielos haliucina-

Juozas Mieliulis.

nacijų pobūdį, dvasinės laisvės nostalgiją, esamybės realybę, šmėklų ir vaiduklių gyvą substanciją. Glumina, kaip menininko kiekviena nauja idėja tame pačiame paveiksle gali virsti dvasia ir kūnu, nuostabu, kaip kuriant amžiną paveikslą, reikia užčiuopti stygą ir tą patią emociją įstampa išlaikyti ilgus metus. Sustojęs prie paveikslų, iš pirmo žvilgsnio jautiesi suglumęs, bet vėliau, palikęs pirmą įspūdį, supranti, kad darosi neramu, nes žvelgi į gigantiską, puikų meno kūrinių.

Dailininkas Juozas Mieliulis gimė 1919 m. kovo 26 d. Batakiuose, Tauragės apskr. Mokytojų Tauragės gimnazijoje ir mokytojų seminarijoje. Meno mokslus pradėjo Lietuvoje, 1947-1950 m. lankė dailės ir amatų mokyklą, vokiečių Meno akademiją Freiburge. 1953 m. baigė James Millikin universitetą bakalauro laipsniu. 1957 baigė „I.T. Institute of Design“ magistro laipsniu. Dėstė meną aukštesniojoje mokykloje. Pasirinkęs pedagoginį darbą, dirbo aukštesniosios mokykloje, tačiau ilgą laiką laisvalaikį skiria meno studijoms, vis ieškodamas originalių nematytų kompozicijų, kurioms skiria daug kūrybinių valandų. Jo darbuose nesunkiai pastebėti kompozicijos originalumas, jų savotišką spalvinį sprendimą, jautiamas užslėptas mistinis elementas, paveikslai turi magiškos estetiškos galios. Nuo 1970 iki 1974 m. keliavo po Vakarų Europą. Aplankė apie 100 miestų, kur studijavo architektūros paminklų ir menų muziejuose. Dalyvavo kolektyvinėse, suruošė autorines parodas.

Gera žinia, kad dailininkas ruošia savo kūrybos monografiją, kurioje, galima tikėtis, savo vietą užims ne tik paveikslai, bet ir straipsniai apie paveikslų formą, spalvas, tapybos, dvasinio momento kūryboje teiginiai, erdvinių kompozicijų kūrybos išsakymai. Dail. Juozo Mieliulio paveikslai vilioja akį savo grožio paslaptimi, atsiveriančios platumos, erdvės ir toliai svaigiančios. Ką žada mums giliomis erdvėmis atsiveriantis paveikslas? „Giluma nėra kokio nors triuko panaudojimas, — aiškina dailininkas. — Ji visada yra formine plokštumos organizacija, kuri to vyksmo metu tampa erdve. Tai ypatingai išryškėja erdvės kompozicijoje, kuri erdvės organizavimą yra pasirinkusi pagrindiniu tikslu. Plokštumos organizavi-

mo vyksme yra sukuriamas nauja erdvė, kuri gali egzistuoti tik formoje (forminiuose santykiuose) ir kuri tik iš forminių santykių gali būti išskaitoma ir išgyvenama. Tai išaiškina, kodėl paveikslas iš pirmo žvilgsnio dažnai gali atrodyti plokščias. Tik vėliau, kai vidinė akis pradeda apsi-prasti su formine ritmika, matymo vyksme pradeda realizuotis erdvė“.

Kaip nusakyti dailininko Juozo Mieliulio kūrybos žanrą?

„Grynai technine prasme mano kūrybą būtų galima pavadinti struktūrizmu, nes kurinio forminė struktūra gauna pagrindinį dėmesį. Technika — aliejiniai dažai, bet ne tapyba. Taip sakau ne dėl to, kad tapybos nemėgčiau, bet kad tokio dalyko visai nėra. Tai, ką vadiname tapyba, yra kompozicija, kurioje spalvai yra skiriamas pirmas dėmesys. Naudoju teptuką ir dažus tik dėl to, kad tai vienintelė technika, kuri gali realizuoti savo idėjas. Bet jei kurią dieną atsirastų lankstesnė ir patvaresnė technika, negu „tapyba“, padėčiau teptuką ir dažus į šalį. Teptuko paburkimą ir dažus vartuju tik tiek, kiek jis padeda norimam efektui išgauti. Šiaip jis man neturi jokios vertės.“

Juozas Mieliulis. „Klaikumas“.

Kūrybinis interesas yra mistinis, atseit, mane domina ne tik forma, bet ir realybė, kurią ta forma išreiškia. Pati realybė gali būti idėjinė, emocinė (nuotaika) ar pasamonesinė.

Formų repertuarą skolinu iš gamtos arba pats išrandu. Bet gamtinius pavaldus visada keičiu ir pritaikau forminiams reikalavimams. Kiek galima, stengiuosi nesugriauti pirmos formos charakterio. Kartais, nors labai retai, priartėju prie gamtos, bet visada nuo jos mane skiria gana didelis tarpas. Tame reiškinyje nema-

tau nieko pozityvaus ar negatyvaus. Ši mano kūrybos ypatybė — estetiškai neutrali ir yra niekas kitas, kaip tik kūrybinės technikos būtinumo išdava. Idėjinė prasme būčiau simbolistas. Jei būtinai reikalinga etiketė, mažiausiai klaidinanti būtų: struktūrinis simbolizmas.

Baigiu klausimu, kuris man dažnai statomas, būtent: ką aš savo kūryba noriu pasakyti? Gerbiame, klausimas yra klaidingai suformuluotas. Turėtumėte klausyti: ko aš klausiu?

Laima Krivickienė

Pianistė Raimonda Apeikytė

Raimonda gimė Memmingen mieste, Vokietijoje. Dar kūdikio būdamas, su tėveliais — Vytautu ir Nele Venclauskaite — Apeikiais — atvyko į JAV ir apsigyveno Čikagoje; šešerių metų pradėjo mokytis pianino muzikos, o, sulaukusi devynių metų, jau ėmė koncertuoti. Budama dešimties metų, buvo priimta į DePaul universitetą Čikagoje studijuoti pianino muziką.

1959 m. persikėlė į Los Angeles, Kalifornijoje, kur baigė St. Brendan's pradžios mokyklą. Įstojo į Immaculate Heart mergaičių aukštesniąją mokyklą, tuo pačiu metu studijavo muziką Immaculate Heart kolegijoje.

1964 m. aukštesniųjų mokyklų jaunųjų menininkų varžybose laimėjo pirmąją premiją. Premijos įteikimo dieną jai teko atlikti su simfoniniu orkestru Brahms piano koncertą Nr. 2; 1967 m. kolegijų pianistų konkurse Raimonda laimėjo pirmąją premiją. Ją įteikiant, su simfoniniu orkestru Raimonda atliko Čaikovskio piano koncertą Nr. 1; 1968 m. gavo „Irving Ruby Memorial Award“ pirmąją premiją.

Tais patiais metais baigė kolegiją „Bachelor of Arts“ laipsniu. Toliau studijavo Kalifornijos valstybiniame (California State) universitete Northridge (pianisto Ruiz klase); 1970 m. jai suteiktas „Master of Arts“ laipsnis. Buvo pakviesta tapti pat universitete dėstyti muziką, bet po vienerių metų perėjo į Pietų Kalifornijos (USC) medicinos fakultetą, gaudama administracinį darbą, kur tebedirba lig šiol.

1973 ir 1974 m. kaip akompaniatorė dalyvavo bendrovės

„Opera Buffet“ operų „Car-men“, „Tosca“, „Rigoletto“, „Cavaleria Rusticana“ ir „Pagliacci“ pastatymuose.

Raimonda Apeikytė.

Raimonda yra sukurusi muziką dvylikai dainų ir keletą pjesių fortepionui. Daugelį metų dalyvavo lietuvių, latvių, estų, italų, amerikiečių renginiuose, atlikdama menines programas. Prisimintinas 1968 m. „God Bless America“, koncertas, kai ji atliko Jerome Vaughan „Dream Concerto“ premjerą su Burbank simfoniniu orkestru, diriguo-jant maestro Louis Palange. Burbank vasaros teatre, kur keletą tuksantų dalyvių tarpie buvo daug žymių žmonių, valdžios ir svetimų valstybių atstovų.

Išreiškiant skaičiais jos muzikinę veiklą, Raimonda turėjo daugiau kaip 500 įvairių koncertų bei muzikinių pasirodymų scenoje, įskaitant dvyliką solinių koncertų, aštuonis su kitais pianistais ar solistais, ir tryliką pianino koncertų su simfoniniais orkestrais. Ji koncertavo didesniuose JAV miestuose, Kanadoje ir

Pietų Amerikos valstybėse, akompanavo 1966 ir 1971 m. lietuvių dainų šventėse Čikagoje. Darbojosi su latvių vyrų chorų ir daugelį metų akompanavo Los Angeles vyrų kvartetui, vietos ir svečiams solistams. Su Los Angeles vyrų kvartetu 1989 m. Lietuvoje atliko tryliką koncertų.

JAV LB Kultūros taryba (pirm. Marija Remienė) už Ramonos Apeikytės muzikinę veiklą paskyrė jai 2002 m. premiją.

Losangeliečiai džiaugiasi Raimondos Apeikytės įvertinimu ir linki tolimesnės sėkmės.

Ignas Medziukas

Tautinių šokių puoselėtoja

Atkelta iš 2 psl

1994 metais Dalia Dzikiene su „Berzelio“ šokėjais dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje, Vilniuje. Nuo 1977 metų Dalia yra narė Lietuvių tautinių šokių instituto. 1991 m. Dalia Dzikiene buvo išrinkta Lietuvių tautinių šokių instituto pirmininke. Išbuvo valdyboje 7 metus. Jos kadencijoje buvo surengtos dvi JAV ir Kanados lietuvių tautinių šokių šventės, keturi savaitės ilgio tautinių šokių kursai Dainavoje; buvo išleista išėjimo choreografų biografių ir kūrybos leidinys *Mūsų šokių audinys*, užmegztas ryšys su Lietuvos Liaudies kultūros centru, įvairiais Lietuvos choreografais, įskaitant dvyliką reografais ir su Klaipėdos Muzikos akademijos choreografais katedra. 1993 metais Dalia buvo pakviesta dalyvauti Klaipėdos Muzikos akademijos choreografijos katedros 25-čio iškilmėse. Ta proga skaitė pranešimą apie išeivijos tautinių šokių veiklą.

Dar tebenašūs darbo metai

Negalėdamas dalyvauti JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos premijų įteikime, siūnti tarybos pirmininkei savo džiaugsmo ir atsiprašymo pareiškimą. Kartu reiškiau pagarbą ir padėką premijų mecenatui — Lietuvių fondui ir sveikinu visus premijų laimėtojus.

Dvylika metų redagavau *Naujųjų* pirmąjį puslapį. Ten dar rašiau ir „Trečiadienio pastabas“. Nuo 1977 iki 1986 metų redagavau *Draugo* pirmąjį puslapį. Vienu metu daug rašiau *Laisvojoje Lietuvoje*. Mano rašinius spausdino: *Keleivis, Vienybė, Britanijos lietuvis, vėliau Europos lietuvis*. Tėvų jėzuitų leidžiamos *Mūsų žinios*, tėvų marijonų *Laivas*. Paskutiniu metu bendradarbiauju *Dirvoje*. Žinomas lietuvis žurnalistas Jurgis Janušaitis 1991 m. vasario 26 dieną parašė *Drauge* straipsnį „I našaus darbo metus sugrįžtant“. Tame rašinyje jis giria mane, švenčiantį 70 metų sukaktį. Šiuo metu Jurgis, išgyręs mane puikiausiais žodžiais, rašo: „Graziausius darbo metus Algirdas Pužauskas pašventė ir Lietuvių žurnalistų sąjungai, net tris kadencijas Čikagoje dirbęs centro valdyboje. Teko su Algirdu šioje valdyboje dirbti drauge. Jis ėjo sekretoriaus ir vicepirmininko pareigas. Ir taip visą žemišką kelionę Algirdas ėjo kupinas nerimo, tikėjimo ir tėvynės prisikėlimą laisvam gyvenimui“.

Su dėkingumu priimdamas žurnalisto premiją turiu dar

Algirdas Pužauskas.

padėkoti ir buvusiam *Draugo* moderatoriui, redaktoriui kun. Pranui Garšvai. Jis savo vedamajame 1989 m. liepos 15 d. pavadintame „Neužmirštamam redaktoriui *Draugo* pasirodyme“ rašė: „Tokie redaktoriai, kaip kun. Kazimieras Barauskas, kun. Juozas Prunskis, Aloyzas Baronas, vėliau Kazys Bradūnas, Česlovas Grincevičius, Algirdas Pužauskas ir kiti atidavė viską, ko norėjo naujieji ateiviai, naujai priaugancioji karta, gimusi Lietuvoje ar Vokietijoje. Negalima visų, dirbusių ar dirbančių redakcijoje, suminėti. Jie bus minimi ir ateityje, jei tik spausdintas žodis bus lietuviškas ir jei lietuvių to spausdinto žodžio dar norės. Keičiasi ir jų karta, keičiasi aplinka ir spauda, bet nesikeičia žmogus, noris gero savo tautai“.

Algirdas Pužauskas

Leidiniai

Ką atrado 'kirvarpa'

Čia ne apie vabzdžius ar kirminėlius, bet... apie knygą! O kirvarpa, kaip žinoma, mėgsta senas knygas pavartyti. Angliškai ją vadina „bookworm“. Prie knygų lentynų priejusi, dažnai jaučiu, kad turiu nerimstantį kirvarpos gėną: kiekvieną knygą noriu ne tik pavartyti, bet ir „pavartyti“.

Štai kartą draugė paskolino man tokią knygą, kurią būtina ne tik pavartyti, „pavartyti“, bet ir perskaityti, ir visiems papasakoti.

Tai Abby Sage Richardson suredaguotas rinkinys senų meilės laišku, kuriuos rašė žymūs angliškai kalbančiojo pasaulio asmenys. Laiškai, iš tikrųjų, labai seni: kai kurie rašyti net 16 a.! Kaip šio patrauklaus rinkinio sudarytoja Sokrato žodžiais sako: „Meilė trokšta Gėrio visada, taigi meilė — nemirtingumo troškimas“. Tad ir šią knygą ji pavadino — *Seni meilės laišškai*.

Ne tik laišškai, bet ir šis jų rinkinys senas: The Riverside Press 1891 m. spausdintas. Tikrai jam tinka posakis — sena meilė nerūdyja — knygėlė pažymėta net 8-tuoju leidimu. O laišku čia pririnkta daug — smulkiu šriftu net 322 psl. Autorė suskirstiusi juos į tris dalis: poetų ir literatų laišškai, kilmingųjų didikų laišškai, valstybininkų, karių bei kitų žymių asmenybių laišškai.

Kaip rašo žmonėms ir pri-tinka, poetų, literatų laišškai net du kartus gausesni už didikų, be to, ilgesni, paplūde gražbylyste ir kalbos iman-

trybėm; tuo tarpu karių ir valstybininkų — trumpesni, realistiškesni. Tačiau visi tie laišškai pagauna tą intymų draugystės, artimumo jausmą, kurį mūsų amžius jau yra praradęs, nes kompiuterio išspjautas „e-mail“ nebeprilygsta ilgai keliavusio, kaligrafiska rašysena parašyto, ilgesingo laiško žydrame voke. Ne veltui anglų poetas-teologas Donne sako: „Labiau, negu pabučiavimas, laiškas sujungia tolimų draugų sielas“. Meilės laišškai šiam poetui buvo ypač svarbūs, nes juos rašė savo 16-metė žmonai iš kailėjimo.

Apie kiekvieną šio rinkinio laišką būtų galima nemažai pasakyti, kaip ir apie įvairių ir nuosirdų A. S. Richardson įvadą. Ji šią knygą „pripildytą kažkada plakusių širdžių žodžiais“, dedikuoja „prarastam draugui“.

Idomu, kad įvadė autorė apgailestauja, jog „dabar (1891 m!) neberašomi tokie ilgi, iškalbūs laišškai, kaip 16 a.; nei tokie elegantiški, kaip 18 a.; nes pajungtas garas ir šviesa sutrupino nuotolius, ir nebekreipiamas dėmesys į stilių ir išraišką, o tik į greitį. Mylimasis nebeskiria laiko rašyti mylimajai, nes traukinys jį patį pas ją nuveža...“ O ką Abby šiandien saktų, skaitydama „e-mail“? Atskrendu ATA, #105, 12:15 p.p. Lauk prie Nr. 10 išėjimo? Turbut, tik atsidūstų — o tempora, o mores!

Nukelta į 4 psl.

LEIDINIAI

Ką atrado 'kirvarpa'

Atkelta iš 3 psl.

Pirmoje rinkinio dalyje gali rast Alexander Pope (18 a. poeto, satyriko, *Iliados* vertėjo), Horace Walpole (18 a. rašytojo, siaubo romanų pradininko), Percy Shelley (18 a. poeto, ryškiausio anglų romantizmo atstovo ir moterų emancipacijos aktyvisto), garsiojo poeto Lord Byron, John Keats (18 a. laikomo didžiausiu anglų poetu, formos ir muzikalumo meistras), Sir Walter Raleigh (17 a. jūreivio, tyrinėtojo, iš Amerikos Europon atvežusio nematytus augalus — bulves ir tabaką) ir kitų literatūros garsenybių laiškus žmonoms ir/ar meilužėms, draugams; antroje — Henriko VIII ir Anne Boleyn, princo Alberto ir karalienės Viktorijos laišškai; trečioje — Sir Walter Raleigh žmonai Elizabeth, John Adams žmonai Portiai, Lord Nelson — mylimajai Lady Hamilton ir daug kitų laišku, sklindinių „žodžių iš širdies“.

Labai maloni, švelniai tėviška draugystė šviečia iš Horace Walpole laiško seserims Marijai ir Agnei Berry. Jam, 73 m. viengungiui, tos dvidešimtmetės protingos, apsisikačiusios merginos buvo tartum dukros.

„Mano brangios Panelės! — rašo jis viename laiške — Jūdi praleidiate daug valandų su šiuo dinozauru“, nenuobodžiaudamos ir nesibodėdamos, todėl Jūs dėka, jis dar nepavirto į seną išmylejusių kvailį“.

„Walpole laiške šioms seserims, — pastebi Abby Richardson, — atskleidžia jo širdį ir literatūrinis sugebėjimas labiausiai, negu visa kita, ką jis yra parašęs“. O tai jau tikrai daug, nes Walpole buvo laikomas 18 a. laišku rašymo princas. Jo literatūriniai laišškai išplepėdavo viską, kas tik būdavo įdomu to šimtmečio paibaigė: mados, politika, teatras ir panašiai.

Tuo tarpu tragiškojo dionvininko poeto John Keats laiškei sužadėtinei Fanny Brawne — išfantazuotos meilės, juodos tragedijos, mirties troškimo dejonės. Vietomis jie atrodo makabriški, vietomis masochistiški. Pvz. (iš laiško draugams), „0, palaidokit mane, kur jį gyvena! Jei ir pasveikčiau, aistra mane prazdytų!“ Laiške jai Keats dejuoja: „Mano meilei nėra ribų! Meilė — mano religija! Be tavęs negaliu kvėpuoti! Mano prabanga — galvoti apie tavo grožį ir apie savo mirtį“.

Nors ir labai sentimentalus buvo 18 a. išmylejėliai, bet sužadėtinei Fanny tokios ne realios meilės jau buvo „per daug“. Keats mirus, ji draugams rašė: „Tegul jis išsiužmarštyje, į kurią aplinkybę jį pasmerkė“. Šio rinkinio sudarytoja Abby Richardson tačia apkalina Fanny jausmų lekštumu, širdies kietumu. „Tai moteris, kuri neturėjo nei meilės, nei supratimo, kad Keats didybė pasilenkė prie jos menkystės...“

Poetas P. Shelley žmonai Mary rašo visai nepoetiškus, labai realistiškus laiškus, klausinėdamas apie vaikus, rūpinamasis buitimi. „Brangioji Mary, nevaziuok pašto karieta, nes labai brangiai kainuos, o greičiau nebus...“ Norisi poetui pritarti, kad pašto patarnavimų greitis labai drastiškai nepakito ir mūsų laikais technikos stebuklų amžiuje...

Antroje rinkinio dalyje — karalių, aristokratų, didikų laišškai. Iš jų įdomiausi Henriko VIII ir Anne Boleyn. Be abejo, tie du 16 a. asmenys pažįstami kiekvienam, nors kiek pavartusiam Europos istorijos vadovėlius. Henrikas VIII pasižymėjo ne tik politinėmis intrigomis, bet ir neskrupulingais erotiniais apetitais. Išmylelės jaunutė Anne, Henrikas išsiskyrė su žmona Kotryna Argoniete. Popiežiui vedybų nepripažinus, pasi-skelbė Anglijos bažnyčios galva ir pravedė sau palankią „dogmų reformą“. Po kelerių metų, išsigijęs naują meilužę Jane Seymour ir išvėlęs į politines machinacijas su Vokietijos kunigaikščiais, uždare Anne ir kalėjimą ir, apkaltinęs nebūtais nusikaltimais, nubaudė mirtimi. Anne Boleyn laiškas iš kalėjimo karaliui Henrikui yra graudus neteisingai baudžiamo, bet orumo ir atlaidumo nepraradusio, žmogaus testamentas: „...bet jei mano mirtis ir piktas šmeižtas priartins Jums Jūsų trokštamą laimę, tai aš taip pat trokštu, kad Dievas atleistų Jūsų Malonybei šią didelę nuodėmę... Iš liūdno kalėjimo Bokšte, Jūsų lojali ir visad ištikima žmona Anne Boleyn“.

Taip pat graudūs laišakai Sir Walter Raleigh žmonai Elizabeth vėl iš to baisiojo Anglijos kalėjimo — Tower.

Walter Raleigh (1558-1618) buvo ypatingas asmenybė: keliautojas, jūreivis, britų jūrinės galybės pradininkas, rašytojas, karališkų intrigų, piktų apkaltinimų auka. Dvylika metų kaledamas (su mirties bausme, tai atšaukiama, tai vėl priteisiama), Raleigh eksperimentavo su chemija bei medicina ir parašė labai išsargęsias knygas *Pasaulio istorija*. Jo laišakai žmonai pilni švelnumo, meilės, rūpestio ir gilaus tikėjimo. Iš paskutiniojo laiško:

„...Te Visagalis Dievas, kuris yra Geris ir Gailestingumas, Tave globoja, o mane te pasigaili ir pamoko atleisti mano kaltintojams bei melagin-giams liudininkams. Mano ištikimoji žmona, sudie! Melskis už mane, ir tegul Dievas Tave apkabina. Mirštančia ranka rašo Tavo jau buvęs vyras...“

Princo Alberto laiškas žmonai, Anglijos karalienei Viktorijai, linksmas, šiltas, mylintis, be ornamentuotų išsireikškimų, be sentimentalių dūšavimų:

„Mano Brangioji! Atvykau čia prieš valandą ir jau gailiu laiko praleisto be Tavęs... Dar 13 dienų, ir aš vėl būsiu Tavo glėbyje!“

Garsiojo anglų laivyno admirolo Horatio Nelson (1758-1805) laišakai mylimajai Lady Emma Hamilton, absoliutaus prisirišimo ir besąlyginės meilės pavyzdžiai. Net keista, kad lemtingų ir žiaurių jūros kautynių vadas (Korsikos mūšyje netekęs akies; sunaikinęs prancūzų laivyną garsiose Trafalgaro kautynėse, žuvo 1805) galėjo būti toks švelnus ir atsidavęs moteriai. Laiškas iš laivo, 1801 Kioge Bay:

„Brangiausiaji Drauge! Tu esi mano angelas sargas, mano šventoji Emma! Tavo gimtadienį švęsti sukviečiau visus admirusus ir kapitonus, kurie Tave pažįsta. Tikėk, mano šventoji šime laivynė labiau

Dail. Irenos Raulinaitienės kūrinių parodos rengėjai — Los Angeles Ateitininkų sendraugių valdybė. Iš kairės: Ignas Bandžiulis, Dalilė Polikaitienė, dail. Irena Raulinaitienė, Raimonda Kontrimienė, Stasys Kungys ir Dalia Jasiukonienė. Valdybai dar priklauso Algimantas Zemaitaitis.

Antano Polikaitio nuotrauka.

Kai reikia aptarti įvykusią parodą

Pirmiausia būtini faktai. Grafikos Irenos Raulinaitienės, gyvenančios Glendale, CA, parodą surengė Los Angeles ateitininkai spalio 27 d. Šv. Kazimiero salėje. Skubų pagirti, kad viskas — ir sekmdienio popietės temperatūra, ir gausūs žiūrovai, ir kelių rūpestingų moterų pagamin-tos vaisės bei kava — tobulai derinosi prie maždaug 50-ties gražių įvairių grafikos kūrinių. Kad ir trumpa, bet džiugi meno šventė.

Pagirtina ir toji skoningai dailininko Dennis Ruff suprojektuota programa. Su ja rankoje sužinai visas ankstyvesnes I. Raulinaitienės kūrybines ekspozicijas ir jos grafikos aprašus leidinyk „Galerija“ išleistame albume (1994) ir žurnale *Lituanus* anglų kalba (1999). Yra čia visų sunumeruotų paveikslų pavadinimai, pternely poetiški. Taigi šitaip atsiveria profesionalios dailininkės kūryba. O tai (nei kiek nepažįstamas mūsų labdaros pokylių tradicijos) yra maloni išimtis, tarytum pokerio lošėjo rankoje keturios karalienės. Žinoma, ne keturi karaliai ar tūzai, nes genialių įvykių gyvenime labai maža.

Pradžioje keliais sakiniiais grafikę pristatė šių ateitininkų parodų globėja Raimonda Kontrimienė. Tada pati Irena Raulinaitienė — dviem kalbom (mat, apsilankę jos tik anglų kalba suprantantys bitūn-liai) paaiškino savo grafikos, techninius būdus, ypač kolografiją, kurią naudojant (derinant kelias plokštes), galima išgauti įvairių spalvingų forminių vaizdinių. Salėje kabėjo ir kita technika sukurti darbai: monoprintai, iš kartono atpjovų. Žiūrint į paveikslų metus, vyravo sukurti per pastaruosius trejus, su nuotai-kiniais spalvų bei linijų derinimo efektai.

Čia ir glūdi visa įtaigios spalvinės grafikos paslaptis — estetiškas tam tikros jausenos ar būsenos perteikimas. Grafika reikalauja ypatingo subtilumo, taupumo. Ir tuose paveikluose, kur linijų spalvų santalkos raizgumo yra mažiau, išpušis didesnis. Iš tų visų pavadinimų, kur įvardijimas sutampa su kūrinio plastika, matyti, jog dailininkė yra lyrikė. Speju, visa žodinė poetika buvo sugalvota jau po to, kaip sakant, pritaikyta vaizduotės dėka tapu-

siam meno objektui. Tai jos lyg ir kalbinis reveransas kūriniui.

Tad ir skamba romantika paveikslų sąrašė: sapnai, prisiminimai, mintys, vėjokšnis saulėlydžio metu, mėnuliai, aušra lediniuoju šiaurėj, saulės gimimas, aušra prie Pismo paruldimio tilto, gėlių šokis, rudens nuotaila, saulė ir žvaigždės jūroje... ir taip toliau. Daug kas įsiminė. Kad ir su grakštumu sukomponuotas „Pasakų slibinas“ ar „Indėnų vasara“ bei „Saulės gimimas“ su deramu koloritu. Bet tai tik atmintyje nedėgę vaizdiniai. Mačiau, kaip atidesni žiūrovai ir žiūrovės stengėsi paveikslą pusiau abstrakti plastika susieti su pavadinimais. Interpretacijai visad siūlosi įvairūs keliai. Juo daugiau meditacinių klaidžiojimo, tuo sėkmingesnė paroda. Šiuo, drįstu tarti, ir pasižymėjo Irenos Raulinaitienės grafikos dėka praturtinta sekmdienio popietė.

Pr. Visvydas

Dievaitis

Atkelta iš 1 psl.

Darbo nedavė net pats Korsakas savo valdomajame Literatūros ir kalbos institute tvarkyti knygas už 50 rb. mėnesiui, kaip K. Boruta buvo prašęs. O juk kadaise buvę ne šiaip sau draugai. Ką bekalbėti apie Vilniaus miesto savivaldybę, kuriai K. Boruta siūlėsi už panašų atlyginimą valyti gatves“. Pasirodo, Katiliams buvo tekę gyventi tam patiam pastate su Eug. Matuzevičium, kitu poetu, kurio eilėraščiai jam patikę. Daug yra įdomių dalykų, kuriuos sužinom iš Katilienės pasakojimo, bet išpūdingiausia yra tai, kad atskleidžiamas dvasinis P. Katiliaus portretas. Kaip anksčiau prancūzai sakydavo „portrait physique et moral“.

Santraukiniu stilium T. Katilienė charakterizuoja P. Katiliaus asmenybę maždaug šitaip: „Buvo atkaklus, net užsispyręs. Savo sprendimų lengvai nekeisdavo. Visada laikėsi žodžio, pareigos. Buvo disciplinuotas, „organizuotas“, nepasimetęs. Ypatinomis sąlygomis paaiškino, kad nereikia blogio daryti ir nereikės bijoti. Blogis pavergia žmogų, sakydavo Katilius. Jis pats pasitikėdavo savimi. Man aiškino, kad reikia lygiuotis į praeitį už mus gyvenančius, o ne į geriau turinčius. Tada aš nejausiantis graužaties ir visados būsianti patenkinta. Jis daugiau mėgo bendrauti su paprastais žmonėmis, ne su mokytais. Su

Dail. Irena Raulinaitienė savo grafikos meno parodoje š.m. spalio 27 d. Šv. Kazimiero parapijos salėje, Los Angeles, CA. Parodą surengė Los Angeles Ateitininkų sendraugių skyrius.

Antano Polikaitio nuotrauka.

garbinama, negu visi šventieji Romos kalendoriuje! Tavo nuosirdus, mylintis draugas iki mirties“.

Tai tik keletas įdomių laišku iš maždaug 160 šime rinkinyje. Norisi padėkoti seniai, pas Dievulį iškeliavusiai Abby Richardson, kad štai, net po 111 metų, skaitau jos kruopščiai paruoštą rinkinį nepakartojamų žodžių ir jausmų ano meto žmonių, mokytojų kalbėtis laiškais. Peršasi mintis, kad anais laikais, pašto karietoje savaitės ir mėnesius

keliavęs laiškas, žmonės labiau suartindavo, negu mūsų sekundes greičiu ekrane lyg vaiduoklis mirktelelės „e-mail“.

Ačiū tau, tolimai, nepažįstama Abby. Tavo sudarytas laišku rinkinys mums, kaip ir tau kadaise, jau prarastas draugas...
Old Love Letters

Collected and edited by Abby Sage Richardson Eight Edition, Houghton, Mifflin and Company, The Riverside Press, Cambridge, 1891.

Nijolė Jankutė

valdžioj esančiais asmenimis palaikydavo tik būtinus ryšius.

Ėjo kalbos, kad neretai į „karališkas medžiokles“ profesorius kviesdavęs pats Antanas Snieckus, tarytum norėdamas atsipirkti už tuos matematikos namų darbus, kuriuos nusirašinėdavo nuo savo suolo draugo P. Katiliaus Vorozežo gimnazijoje. Stirnienos, šermienos, žinoma, būtų, sakydavęs P. Katilius, — bet malonumo nedaug. Nė vienam viršininkui dantų nerodžiau ir nerodysiu (p.324). Buities reikaluose visada pritardavo mano nuomonei ir į smulkmenas nesikišdavo.

Petras Katilius pasižymėdavo aiškia kalba ir staigiais, taikliais sprendimais. Jis nemikšdavo, nenorėdamas aiškiai pasakyti, o nutildavo arba griežtai atreždavo. Tokio aiškumo ir mane mokė, kad reikia žmogų išklausyti iki galo. Jeigu kito nuomonei ir nepri-tari, tai savo galvojimo nereikia piršt kitaip mastantiems, ypač pastebėjus, kad jis gali bodeltis tavo mintimis.

Nemėgdavo pamokslauti, bet savo malonių elgesiu patraukdavo kitus. Greit užkrėsdavo sveiku, šiltu optimizmu. Gerumu stengėsi išrauti blogį. O džiaugsmą sėmėdavo gamtoje, į kurią veržė vertdavo, ieškodamas ramybės ir tikro poilsio“. Tokį prisiminimų audinį išaudė Katilienė 45 bendro gyvenimo ir bendrų vargų bei džiaugsmų metais.

„Esu matematikė. Sunku parinkti žodžius, o gal jų ir nėra, kuriais norėčiau padėkoti profesorui Petriui Katiliui už viską, ką jis yra davęs savo studentams“ (p.340). Taip kuklinasi mokytoja Barbora Petraitytė. Ir visai be reikalo, kadangi tiek jos, tiek kitų būvusių Katiliaus mokinių tekstai nėra besielė, pigiais poetizmais nusėta retorika, o išjausta dėkingumo atšvaitai. Savaime aišku, juose daug panašumų, kadangi visiems imponavo senamadiško inteligento (ne *Homo sovieticus*) po-vyza, ne pedantiškas stenėjimas, o jaunatviškas polėkis ir pareigumas bei studentų atjauta. Visiems prisimindavo žvarbios vokiečiųmetio ir pokario žiemos. Vargana tikrovė. „Auditorijos nekūrenamos. Krosnys kaip ledai. Studentai su paltais. Net viena ranka su pirštine. Kartais parkeriuose sustingdavo rašalas. Prof. P. Katilius atėdavo visada tvarkingai. Greitais judesiais nusimėsdavo paltą ir pradėdavo paskaitą. Net nepajusdavome, kaip pripratome prie jo tempo.“

„Stebėdavomės jo nubrėžtų linijų tiesumu. Pagal brėžinį aiškino teoremą. Taip greit rašydavo lentoje, kad nebespėdavom užrašyti. Juokaudavom, kad profesorius viena ranka rašo lentoje, o antrąja valo...“

Vadovėlių neturėjome. Reikėjo mokytis iš to, ką buvom užsirašę per paskaitas. Kartais pasitaikydavo ir klaidingai užsirašyti. Tik Katilius pasižymėjo dideliu noru mus išmokyti. Paklaustas kankiai aiškino, kol suprasdavome. Būdavo patenkintas, kad klausiamo. Kviesdavo prie lentos ir rūpestingai padėdavo. Tada kiekvienam būdavo paskaita dirbti savarankiškai. Jei sprendėjui prie lentos nesi-sekdavo, šaukdavo mus žodžiu padėti ar ateiti prie lentos ir visiems paaiškinti, jei daugelis auditorijoje nesuprasdavo.

Katilius turėjo daug sąmo-jaus ir humoro. Užsiėmimai praedavo gyvai, nenuobodžia, pakilia nuotaika, kai būdavo ir labai sunkių klausimų. Darbas auditorijoje vyk-

davo greit ir įtemptai, bet ne-nuobodžia. Atrodėdavo, kad paskaita tik prasidėjusi, tuoj ir baigdavosi. P. Katilius buvo griežtas, bet ir labai teisingas. Dažnai sakydavo: „Kokie jūs būsit inžinieriai be matematikos?! Už jus niekas objektų neplanuos. Jūs sau, ne man mokotės“.

Mums pamokslų, nesakydavo, tik žarstėdavo žodį arba kelis ir būdavo aišku, bet visada linksmai, nepiktai, ramiai ir neužgaunantiai.

Pastebėjęs klaidą, klausdavo, kodėl taip sprendžiau ir reikėdavo aiškintis. Kiti, radę klaidą, numesdavo sąsiuvinį ir žinokis! Dažnai dar gaudavai barti, kad žioplas ir nesimokai...

...Profesorių P. Katilių prisimeniu kaip patį geriausią ir labiausiai mano mėgstamą dėstytoją. Jo paskaitos visada būdavo puikiai paruoštos ir aiškiai išdėstytos. Kelias valandas iš eilės galėdavo aiškinti ir rašyti lentoje formules iš atminties, be jokio lapelio, kas mus stebino. Tuo pat metu prof. P. Katilius buvo įspūdinga figūra; aukštas, tiesus, gražus vyras, baltai baltuteliais plaukais, išsiskiriantis iš kitų savo šviesumu, geru šypsniu ir mėlynų akių tyrumu, švintiniu begaline meile mums, studentams, ir viskam aplinkui. Atrodė, kad neišsėnkamos atminties, griežtos mąstysenos ir aiškos logikos. Kalbėjo labai gražiai skambancia suvalkieta tarmė. Tada mums, studentams, ypač studentėms, atrodė, kad tai matematikos dievaitis. Atėjęs į auditoriją profesorius mus pajungdavo darban (p.293).

P. Katilius sakydavo, kad jis studentų auklėjimu neusi-imamąs, dėstas tik matematiką. Bet profesorius savo buvimu labai teigiamai veikdavo aplinką. Būti jo aplinkoje — jau savotiška palaima. Todėl vertdavomės prie jo. Ypatingai jo švelnum, bet griežtas vyriškus-mas žavėdavo mergaites“.

Tai vien nuogairas iš įvairių liudijimų, papbrėžiančių Katiliaus asmenybės spinduliuojimą. Gal brandžiausiai su-sumuoją visas gyvų liudininkų pasisakymų potekstes Vilniaus universiteto rektorius Jono Kubiliaus palydos amžinatvėn žodžiai:

„Visi, kam teko bendrauti su Profesorium, prisimena jo im-lų protą, blaiųvą požiūrį į gyvenimą, inteligentišką kalbės-ną, pagarbą žmogui, įsiklausy-mą į kito reikalus. Nuo jo visada sklėdėsi kažkokia giedra rimitis, dvasinė pusiausvyrą. Šios savybės traukė traukė prie jo tiek bendradarbius, tiek mokinius. Tikrieji moky-tojai moko ne tik klasėje ar auditorijoje, ir jų pamokos, nesibaigia nuaidėjus skam-bučiai, jie lydi mus visą gyvenimą, o mes jiems dėkingi, ne tik už žinias, bet ir už tą šviesą, kuria spinduliuoja jų asmenybė“.

Petras Katilius. Sudarytoja ir autorė Teodora Katilienė. Vilnius „Mazojė Evelina“ 2002.671 psl.

* Lietuvių rašytojas Van-dą Juknaitė, Jurgą Iva-nauskaitę ir Renatą Šere-lytę pasaulis atrado šiemet spalį vykusioje Frankfurto knygų mugėje, kur Lietuva dalyvavo valstybės viešnios teisėmis. Rašytojos tapo šio renginio žvaigždėmis. Lietu-voje rašytoja V. Juknaitė vi-suomenei dar žinoma ir kaip gatvės vaikų globėja.

(R. Elta)